

جاذبه و دافعه علمی در عرفان علمی

طبعة بصرای

www.ketab.ir

انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

۱۳۹۴

سرشناسه	:	بصراوی، مطهره
عنوان و نام پدیدآور	:	جاذبه و دافعه علوم در عرفان عملی / مطهره بصراوی.
مشخصات نشر	:	قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی <small>علیه السلام</small> ، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	:	۲۴۷ص.
شابک	:	۹۷۸-۹۶۴-۴۱۱-۹۵۰-۷
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیا.
یادداشت	:	کتابنامه:ص ۲۳۶-۲۴۶؛ همچنین به صورت زیر در
موضوع	:	عرفان - شیعه.
موضوع	:	عرفان - احادیث شیعه.
موضوع	:	عرفان.
رده‌بندی کنگره	:	۲ج ۶ب / ۲۸۱ / ۲ BP
رده‌بندی دیویی	:	۲۹۸/۸۲
شماره کتاب‌شناسی ملی	:	۳۹۲۶۸۸۴

۱۱۷۷
عرفان-۴۰
۱۳۹۴-۴۲

شماره ردیف
شماره موضوعی

www.ketab.ir

■ جاذبه و دافعه علوی در عرفان عملی

● مؤلف: مطهره بصرای

● ناشر: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام

● چاپ: نگارش

● نوبت و تاریخ چاپ: اول، تابستان ۱۳۹۴

● شمارگان: ۱۰۰۰

● قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

● دفتر مرکزی: قم، خیابان شهید، کوی ممتاز، پلاک ۲۸
تلفن و نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۲۳۲۶

● شعبه مؤسسه امام خمینی (ره): قم، بلوار امین، بلوار جمهوری اسلامی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)
تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۳۶۲۹

● آفتاب پنهان: ۰۹۱۹۲۵۱۱۰۳۶

فهرست مطالب

۵	تشکر و قدردانی
۱۱	پیشگفتار
۱۳	مقدمه

فصل اول بیان عرفان علوی

۱۶	۱. عرفان و دینشناسی
۱۷	۱-۱. دنیای دنیاپرستان
۲۸	۱-۲. دنیای اولیای خدا
۳۴	۱-۳. موازنه دو رویکرد مذمت و مدح دنیا در نگاه امام علی (ع)
۳۸	نتیجه‌گیری
۳۹	۲. ریاضت و فلسفه‌ی آن در عرفان عملی
۴۲	۲-۱. نیاز به ریاضت در عرفان عملی
۴۶	۲-۲. نفی ریاضت رهبانی در کلام امام علی (ع)
۴۷	۲-۳. حد ریاضت در قوانین شرعی
۵۰	نتیجه‌گیری
۵۱	۳. عرفان و جامعه
۵۲	۳-۱. امور سیاسی و حکومتی امام علی (ع)
۵۵	۳-۲. جهاد

- ۳-۳. توصیه به امر به معروف و نهی از منکر..... ۶۲
- ۴-۳. عدالت‌گرایی امام علی (ع)..... ۶۵
- نتیجه‌گیری..... ۷۰
۴. عرفان عملی و آداب شریعت..... ۷۲
- ۴-۱. دین اسلام، مسیر رسیدن به عرفان حقیقی..... ۷۵
۵. کشف و شهود..... ۸۴
- ۵-۱. کشف و شهود از نگاه عرفا..... ۸۵
- ۵-۱-۱. کشف و شهود امام علی (ع)..... ۸۸
- ۵-۲. تأیید امام علی (ع) کشف و شهود برای دیگران..... ۹۲
۶. عقلانیت..... ۹۵
- ۶-۱. دیدگاه عرفا..... ۹۷
- ۶-۲. دیدگاه فلاسفه..... ۱۰۱
- ۶-۳. چگونگی نقد عرفا بر فلاسفه..... ۱۰۴
- ۶-۴. عقل از دیدگاه نهج‌البلاغه..... ۱۰۷
۷. انسان کامل..... ۱۱۳
- ۷-۱. انسان کامل از دیدگاه عرفا..... ۱۱۶
- ۷-۲. بررسی و مقایسه‌ی دیدگاه‌های عرفا و شیعه درباره‌ی انسان کامل..... ۱۲۱
- ۷-۳. انسان کامل از دیدگاه امام علی (ع)..... ۱۲۵

فصل دوم: جاذبه‌های عرفان علوی

۱. زهد مثبت..... ۱۳۶
- ۱-۱. تعریف زهد..... ۱۳۸
- ۲-۱. درجات زهد..... ۱۴۲
- ۳-۱. نفی زهد منفی یا رهبانیت..... ۱۴۵
۲. دستورات و آداب ریاضتی عرفان علوی..... ۱۴۷
- ۲-۱. توصیه به تقوا در کلام امام علی (ع)..... ۱۴۸

۱۶۰	۳. خردگرایی
۱۶۷	۴. کشف و شهود قلبی
۱۷۵	۵. شریعت‌گرایی
۱۸۴	۶. لزوم نیاز به استاد در سیر و سلوک
۱۸۵	۱-۶. روایات در نهی لزوم استاد
۱۸۸	۲-۶. مصداق نهی روایات
۱۸۹	۳-۶. روایات در تأیید لزوم استاد

فصل سوم: دافعه‌ی عرفان علوی

۲۰۲	۱. عرفان‌های نوظهور و شریعت‌گزینی
۲۰۲	۱-۱. شریعت‌گزینی
۲۰۶	۲-۱. دیدگاه پلورالیستی
۲۱۴	۳-۱. تحلیل و بررسی
۲۱۶	۲. عرفان‌های نوظهور و خردگزینی
۲۱۸	۱-۲. تحلیل و بررسی
۲۲۰	۳. عرفان‌های نوظهور و ریاضت‌های بدعت‌گونه
۲۲۴	۱-۳. تحلیل و بررسی
۲۲۵	۴. عرفان‌های نوظهور و لذت‌گرایی و شهوت‌رانی به جای زهد
۲۲۸	۱-۴. تحلیل و بررسی
۲۳۱	۵. عرفان‌های نوظهور و رهبانیت و جامعه‌گزینی
۲۳۳	۱-۵. تحلیل و بررسی
۲۳۶	منابع
۲۳۶	الف) فارسی
۲۴۶	ب) عربی

پیشگفتار

معنویت یک امر فطری است که ریشه در نهاد انسان‌ها داشته و زوال ناپذیر است، چراکه انسان به راستی کمال‌جو می‌باشد و سرشت و خلقت او چنان است که در پی حقیقت می‌رود. حال برای رسیدن به این مطلوب، انسان نیاز به راه و روشی صحیح دارد تا او را هرچه سریعتر به هدفش برساند؛ زیرا اگر مسیر اشتباهی انتخاب شود، نه تنها او را به هدف نمی‌رساند بلکه گاهی از مسیر منحرف می‌کند به گونه‌ای که بازگشت او به صراط مستقیم ممکن نیست. با توجه به این که عرفان‌های عملی غیرحقیقی و کاذب از دیرباز در زندگی بشر وجود داشته، زمانی به صورت صوفی‌گری نمود پیدا کرده و امروز در ادامه همان مسیر با پدیده‌ی عرفان‌های نوظهور روبرو هستیم در حالی که صوفی‌گری نیز همچنان به فعالیت خود ادامه می‌دهد. بنابراین اولین نکته قابل ملاحظه این است که مسیر راه صحیح انتخاب شود، لذا در پی یافتن شخصیتی بوده که این مسیر صحیح را به انسان نشان دهد. از آن‌جا که امامان معصوم علیهم‌السلام که وظیفه هدایت و ارشاد مردم را به عهده دارند، خود مسیر را طی کرده و به نقطه‌ی کمال رسیده‌اند و از طرفی با اشراف کامل و ولایی که بر تمام انسان‌ها داشته و دارند می‌توانند مسیر صحیح را برای انسان‌ها رقم‌زده و با برنامه‌ای مدون و اصولی او را به هدفش برسانند. ایشان در واقع هیچ مقصد و غایتی را جز لقاء حق در نظر نداشته‌اند و نقطه‌ی هدف ایشان

زندگی سعادت‌مند و موفق براساس معنویت و توحید می‌باشد. برنامه‌های عرفانی و سیروسلوک بیان شده از طرف امامان معصوم علیهم‌السلام براساس آموزه‌های الهی و حقایق و حیاتی تنظیم شده و به همین علت به دور از هرگونه کوتاهی، نقص و تذبذب است لذا بر آن شده از امام علی علیه‌السلام که اولین امام و پیشوا هستند به عنوان منبع حقیقی عرفان استفاده نموده و سخنان و رهنمودهای ایشان را بررسی کرده و از آن برنامه‌های سیروسلوک را استخراج نماییم.

همان‌گونه که بیان شد رشد معنوی یک امر فطری است و اگر این تشنگی معنوی در جوانان با آب - قتی سیراب نشود به دنبال آب گل‌آلود و غیر زلال خواهند رفت، علاوه بر این با توجه به حرکت فعال عرفان‌های عملی غیرحقیقی و گرایش جوانان به این عرفان به دلیل عدم آگاهی از منشأ اصلی عرفان و معیارهای عرفان عملی حقیقی، این ضرورت بر جامعه حس می‌شود که عرفان عملی حقیقی و شاخص‌ها و نمودهای آن باید به وسیله معرفی شود تا شاه‌راه رسیدن به عرفان را شناخت اهل بیت علیهم‌السلام دانسته و از ورود جوانان به راه‌های انحرافی جلوگیری کرد. اگر این‌گونه معارف از سرچشمه اصلی استخراج نرود و در اختیار جوان علاقمند به رشد معنوی قرار نگیرد زمینه برای رشد عرفان‌های غیرحقیقی مساعد می‌شود و جوان با انتخاب عرفان‌های غیرحقیقی که با ظاهری آراسته و نمادهایی جوان پسند، آنان را می‌فریبد، راه سیر و صعود الی‌الله خود را به راه سقوط و تنزل روحی تبدیل می‌کند و به علت عدم شناخت حقیقت عرفان؛ خرافات، تفکرات و ریاضت‌های خودساخته‌ی عده‌ای را عرفان دانسته، سرلوحه‌ی زندگی خود قرار داده و به آن دل می‌سپرد. در حالی که فقط عرفان حقیقی و برآمده از خاستگاه اصلی آن (اهل بیت علیهم‌السلام) مفهوم واقعی زندگی را آشکار می‌کند و زندگی دنیا را از نشاط و شادی حقیقی پر می‌کند و انسان را به هدف نهایی الهی سوق می‌دهد.

مقدمه

از جمله رازهای فطری بشر، تعالی و گرایش به معنویت است. معنویتی که فراتر از ابعاد حسی و قلبی بشر و به شکلی دینامیک، شنیده‌ها را به دیده‌ها و بافته‌ها را به یافته‌ها و علم‌الیقین را به عین‌الیقین تبدیل می‌کند. مسلوک الیه این مسیر خداوند سبحان است که از انسان به خودش نزدیک‌تر و حائل بین او و قلبش است. بدیهی است راه رسیدن به چنین مقصودش از درون خود انسان می‌گذرد تا سالک و مسلک بر هم منطبق شوند. مسلوک در چنین مسیر به همراه سیر و تماشای رازهای مکتوم و مکتون آن به همراه همهی شیرینی‌ها و لذت‌های ظلمات و خطرات گمراهی بسیاری را نیز در کمین خود دارد. بدین‌سان لازم است انسان‌های متشابه در این مسیر شهودی و قلبی به انسان کامل محکمی تمسک جویند تا مسیر و تأویل حقیقی خود را بازبایند. در جهان کنونی اگرچه مدرنیته در تقابل با نگاه مکانیکی و ماتریالیستی به عالم هستی و حذف غایت آن که بی‌معنایی را معنا بخشیده بود؛ در فضای پست مدرنیته به خود آگاهی رسیده است؛ اما معنویت‌گرایی نوین، خود داستان دیگری از جمع پریشان انواع عرفان‌ها و معنویت‌های جدید و قدیم را به ارمغان آورده که یا از نبش قبر تاریخ سر برآورده‌اند یا به اعتبار و تخیل شخصی، جان گرفته‌اند. طبیعی است در برابر آن گرایش فطری بشر و این پاسخ‌های پراکنده، نه نفی و حذف مطلق عرفان، پسندیده است نه آغوش باز پلورالیزم، این ابهام و پریشانی را درمان خواهد کرد. بلکه به مصداق «إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ»

مدیریت و مهندسی این جریان، می‌طلبد که عرفان حقیقی بازخوانی شود و به زبان و نظام مناسبی به سان خط‌کش و معیار، غبار از زنگارهای عرفان‌های باطل و نیمه باطل بزداید. در همین راستا، اثر پیش رو کوشیده است تا به‌ویژه در عرصه عرفان عملی از شراب ظهور مکتب علوی بنوشد و با طرح مبانی عرفان علوی، خوشه‌چین آن خرمن مبارک باشد. طرح مباحثی مهم از جمله: کشف و شهود، دنیاشناسی، فلسفه‌ی باضت و حدود آن، جامعه‌گرایی و عقلانیت؛ مؤلفه‌های عرفان علوی را شفاف می‌سازد تا از این رهگذر مشخص شود که عرفان خردگریز، دین‌ستیز، عزلت‌نشین و برعکس عرفانی در بیرون از جریان زندگی و قوای انسانی است. در دافعه عرفان علوی قرار می‌گیرد و عرفانی که عقلانیت و معنویت، زهد مثبت بدون رهبانیت و معنویت همواره با دیانت را به تصویر کشیده است، در مدار جاذبه خود نگاه دارد. تا بدین‌سان عرفان‌هایی که امروز با نفی «حقیقت‌رستگاری‌بخش» که ریچارد رورتی و یا ایمان و معنویت به عنوان متعلق مورد نظر دان کیویت که عرفانی بدون معروف و متکی به مثال متصل و تخیل مشخص است را از عرفان حقیقی که دغدغه حقیقت و خدا را دارد و در توجه به جامعه و عدالت راه خلق و خدا را پیوند می‌زند؛ تفکیک نماید. چنین تلاشی در راستای اندیشه‌آفرینش‌مندان و عارفان حقیقی بوده است که همیشه کوشیده‌اند تا اصل را از فرع و آفتاب را از سایه بازشناسند و اصنام جاهلی را به تبر علوی خرد نمایند و اجازه دهند تا این گرایش معنوی انسان در مسیر صحیح خود جاری و ساری به حیات خود ادامه دهد. از این رو به جاست که از تلاش‌های خانم بصراوی در تهیه این اثر تقدیر و تشکر نمائیم و امید است که تلاش مبارک ایشان، طالبان را مطلوب افتد.

دکتر محمدحسن یعقوبیان